

Jindřichovým synem, což evokuje i text pod obrázkem, v němž se sděluje, že jde o uzavření sňatku mezi Janem, synem Jindřicha, krále římského, a Eliškou, dědičkou Čech („*Elyzabeth hereden Boemie*“). Hlavními postavami výjevu však nejsou snoubenci, byť jsou umístěni do středu kresby, ale aktéři jejich svazku: Balduin, Petr z Aspeltu a Jindřich VII.

Na kresbě rozloučení Jana s Balduinem Trevírským 21. září v Colmaru jsou oba muži zachyceni na koních, z nichž každý míří na jinou stranu. Nad Balduinem vlaje na kopí umístěný praporec s červeným trevírským křížem, nad Janovou hlavou je vztyčena korouhev s českým dvouocasým lvem a v jeho doprovodu jsou ještě erby označení Petr z Aspeltu (mohučské stříbrné kolo v červeném poli) a Fridrich z Blankenheimu. Obrázek je velmi výmluvný gesty a heraldickou symbolikou, prostředky charakteristickými pro středověkou veřejnou komunikaci i její výtvarné zachycení. Erb Českého království se v kronice objevil ještě jednou. Na poslední, jediné celostránkové kresbě, se nad hrobem Jindřicha VII. sklánějí tři andělé a nad baldachýnem ve tvaru stanu jsou umístěny tři erby – uprostřed a nejvýše černý říšský orel, heraldicky po jeho levici lucemburský lev a po pravici český lev. Jako symbol Českého království se prosadil za posledních Přemyslovců a nahradil starší svatováclavskou plamennou orlici, kterou později Jan Lucemburský udělil tridentskému biskupovi.¹⁴⁶ Jindřich VII. nikdy českým králem nebyl, ale dopomohl k této hodnosti svému synovi a jeho potomkům. Erby tak naznačují osu Jindřichovy životní dráhy: lucemburský původ, dosažení římského císařství a získání Českého království. Text pod obrázkem paměť i kontinuitu spojuje v prosebná slova většiny nekrologií: „*Orate pro eo*“ neboli Modlete se za něj!

Jindřichova římská jízda neupadla v zapomnění jako nereálný až hazardní čin pětatřicetiletého ambiciózního muže, naopak se stala výzvou pro jeho nástupce. I oni budou usilovat o římskou korunovaci ve smyslu naplnění moci získané volbou. A to i přesto, že získaný titul měl váhu především v zaalpském světě a nevedl k faktickému ovládnutí všech částí Svaté říše římské, tj. severní Itálie a Arelatského království.

¹⁴⁶ Spolu s plamennou orlicí je český dvouocasý lev jako symbol království poprvé zachycen na titulním listu Pasionálu abatyše Kunhuty sepsaného před rokem 1321. *Pasionál Přemyslovny Kunhuty*, ed. Eva Urbánková – Karel Stejskal, Praha 1975.

II. Mladý král na českém trůně

Vkročil tedy král Jan se zbraní do města Pražského a sním celé vojsko bojovníků, všichni majíce přilby na plecích a v rukou svých blýskající meče... Volali pak hned podle rozkazu krále Jana všichni ti, kteří s ním vešli do města, hlasem silný a posvátným „Mír, mír, mír!“ A nastal hned všem mír, jako kdyby byl přišel z nebe.

PETR ŽITAVSKÝ, ZBRASLAVSKÁ KRONIKA, PŘEKLAD, S. 224

Vstříc českým hranicím

Na podzim roku 1310 se Jan Lucemburský blížil k českým hranicím plný dychtivosti, očekávání, jisté úzkosti z neznáma, ale i odhodlání uhájit získané království. Zatím mu totiž náležel pouhý titul českého krále, nikoliv faktická moc. Jindřich VII. mu pomoci nemohl, protože mířil do Itálie, odkud pouze nabádal Petra z Aspeltu, aby byl mladému králi oporou ve všech tušených obtížích v Českém království. Ještě před svým odjezdem vyzval některé říšské pány, aby Jana podpořili také vojensky, protože do říše došly zprávy o nepříznivém vývoji v Čechách. Během září totiž Jindřich Korutanský za pomoci míšeňských oddílů znovu obsadil Prahu.¹ Vévoda patrně již na počátku roku 1310 uzavřel s markrabětem Fridrichem I. Pokousaným smlouvu o vzájemné pomoci, v níž svému spojenci garantoval náhradu vynaložených nákladů a škod na městech Most, Louny a Litoměřice.² V červenci 1310 společnými silami dobyli Kutnou Horu, kterou pak obsadily posily povolované Jindřichem z Korutan.

¹ V míšeňském vojsku byli i šlechtici, kteří se ve zmatené situaci brzy zorientovali a včas přešli z korutanské na lucemburskou stranu. Někteří z nich následně zakotvili na Janově dvoře; k nejvýznamnějším z nich patřil Ota z Bergova (původem z Burgau u Jeny) a Těma z Koldic.

² Smlouva se zachovala pouze ve třech konceptech, z nichž je obtížné rekonstruovat konečný originál, stejně jako datum jeho vydání. Viz Woldemar LIPPERT, *Meissen*

Do Čech se výprava Jana Lucemburského vydala z Norimberku po polovině října. Blíže určit její trasu nelze pro nedostatek pramenů. Pouze Petr Žitavský zaznamenal, že Jan se svými oddíly překročil o svátku Všech svatých řeku Ohři u Radošova (u Karlových Varů). To znamená, že nejeli obvyklejší cestou přes Bärnau a Tachov, ale přes Krušné hory, snad ze strategických důvodů.³ Jana doprovázel Petr z Aspeltu, hrabě Berthold z Hennebergu, eichstättský biskup Filip, fuldský opat Jindřich, norimberský purkrabí Fridrich, hrabě Albrecht z Hohenlohe, Ludvík z Öttingen a Rudolf I. Falcký, v jehož průvodu údajně bylo na 500 jezdců. Mnozí z těchto pánů patřili k předním dvořanům Jindřicha VII. a vděčili mu za četné výsady a finanční odměny, které nepochybně očekávali také za služby poskytované mladému králi. Zahájení vojenského tažení na samém sklonku podzimu bylo neobvyklé. Lucemburkové a jejich spojenci zřejmě předpokládali, že výprava bude mít spíše manifestační charakter a rychle skončí. Po vstupu na území Čech se jejich představy rychle rozplynuly. Nikdo příjíždějícího krále nevítal, počasí bylo pochmurné, deštivé a chladné. K vojsku postupujícímu do středu země se sice přidaly oddíly pražského biskupa Jana IV. a Jindřicha z Lipé, ale mnozí další páni zůstali věrni Jindřichovi Korutanskému, jiní ve skrytu vyčkávali, jak se situace vyvine.

Z taktických důvodů se Janovy oddíly rozhodly dříve než Prahu obsadit Kutnou Horu, „stříbrné srdce“ království. Manévr se ale nezdařil. Korutanská posádka pod velením korutanského zemského maršálka Jindřicha z Aufensteinu město odhodlaně bránila. Petr Žitavský sice píše o šarvátkách, které se před jeho hradbami odehrály, o zranění Jindřicha z Lipé i o úspěších Janových oddílů, ale činí tak spíše proto, aby lucemburskému neúspěchu dodal trochu statečnosti hodné mladého krále. Podobný scénář se odehrál před sousedním Kolínem. Město nereagovalo ani na vzkaz Petra z Aspeltu o mírumilovných úmyslech přicházejících oddílů a dokonce ani na arcibiskupův poněkud kuriózní slib, že bude-li Jan vpuštěn do města, pak „budeme (tj. Petr z Aspeltu) v něm korunovati vašeho krále a on vám dá za tuto laskavost větší milost a trvalou výsadu, jakoukoli budete chtít mít.“ Kolín se ale přemluvit nenechal a své počínání zdůvodnil obdobným postojem hlavního města království, věrného Jindřichovi Korutanskému.⁴

und Böhmen in den Jahren 1307–1310, in: NASGA 10, 1889, s. 1–25; Jan GEBAUER, *Některá akta z kanceláře Jindřicha Korutanského*, VKČSN 1909, s. 4–8.

³ FRB IV, s. 170. Petru Žitavskému bylo místo známé, protože nad kostelem v Radošově měl od dob Václava II. patronátní právo cisterciácký klášter Waldsassen.

Janovi nezbývalo, než zamířit ku Praze, byť již v této chvíli bylo jasné, že o ni bude muset bojovat. Z bezpečí Hradu se Jindřich Korutanský snažil o udržení celého města s pomocí míšeňských oddílů. Kronikář František Pražský si povzdechl nad vstřícnými styky některých Pražanů s Míšiňany. Pomáhala jim podle něho královna Anna, protože ve svém sídle v domě Mikuláše od Věže (na dnešním Ovocném trhu) se mohla scházet se svým manželem a umožnit mu domlouvat se s míšeňským vojskem o obsazení celého města. Mnozí měšťané prý proto raději opustili své domy a přidali se k přicházejícím oddílům Jana Lucemburského.⁵

Těžko si asi dovedeme představit, co v této situaci tanulo na mysli Janovi, co Elišce, královským rádcům a dalším říšským pánům. Ty vázal slib daný římskému králi i odměny, jež od něho přijali, a které nepochybně očekávali jako projev vděčnosti také od českého krále, až mu pomohou dobýt království. Obtížné bylo asi i rozhodování uvnitř hradeb, neboť mezi měšťany panovaly obavy z ničivého dobývání města. Chuť do boje zřejmě neměla ani jedna z protivných stran, neboť si nebyli jisti vítězstvím.

V mrazivém počasí poslední listopadové dekády stoupala v lucemburském ležení netrpělivost i malomyslnost velící k odložení útoku na Prahu na jarní měsíce a k přesunu na hrady prolucemburské šlechty. To by však byl velmi riskantní krok. Hledalo se proto spojení s lucemburskými příznivci ve městě, podporované neustálým zdůrazňováním, že přicházející král chce nastolit mír a nikoliv plenit svou budoucí rezidenci. Nakonec slavilo úspěch vyjednávání s opozičními silami v Praze. Vést ho asi nebylo příliš obtížné, když podle názoru Petra Žitavského „*nechybělo těch, kdož vcházeli do města a zase z něho vycházeli, a ti obyčejně přinášeli tajné noviny.*“ Jindřichovi Korutanskému evidentně nestačily síly na důslednou kontrolu nad městem ani s pomocí míšeňských oddílů. Bez větších potíží se proto podařilo někdejšímu kaplanovi Elišky Přemyslovny Berengarovi navázat kontakt s Petrem z Aspeltu pod záminkou vyřizování záležitostí církevní správy, protože pražské biskupství patřilo k mohučské arcidiecézi. S kaplanovou pomocí bylo nakonec smlouveno znamení k útoku na město. Začít měl po třetím zaznění zvonu z kostela Panny Marie před Týnem. Psal se 3. prosinec 1310.

Útočníci hledali slabší místo v hradbách, kudy by mohli proniknout do města. Uspěli až u branky v blízkosti kláštera sv. Františka, a to za pomoci Pražanů, kteří vrata sami otevřeli, a lucemburským oddílům

⁴ *Zbraslavská kronika*, překlad, s. 222.

⁵ *Kroniky doby Karla IV.*, překlad, s. 79.

umožnili proniknout do ulic Starého Města. Petr Žitavský tento okamžik popsal slovy: „Vkročil tedy král Jan se zbraní do města Pražského a s ním celé vojsko bojovníků, všichni majíce přílby na plecích a v rukou svých blýskající meče“, a zahnali korutanské obránce až k řece, za ni je však nepronásledovali. Král Jan vjel jako vítěz do ulic a jeho průvodci volali do všech stran *Mír, mír, mír!* V okouzlení a v naději, že po letech nastane v zemi klid, zbraslavský kronikář Jana charakterizoval jako mladistvého a líbezného krále, který „zasluhuje srovnání spíše s andělem nežli s člověkem“, a přál mu „*nechť kraluje a prospívá, na věky šťasten*“.⁶

Straníci Jindřicha Korutanského podle slov Beneše Krabice z Weitmile „*zmizeli náhle jako stéblo před větrem a jako se roztéká vosk před ohněm*“ a stáhli se na Hrad, v jehož zdech setrval „jejich“ král. Jindřich Korutanský odtud vedl několik dní jednání s vítězi.⁷ Aktivitu se chopila také královna Anna, která vyprosila na Petrovi z Aspeltu nekrvavou kapitulaci korutansko-míšeňského vojska a pro sebe a manžela pokojný odchod z Čech. Podle Petra Žitavského pak poražený královský pár tajně opustil Prahu 9. prosince 1310 kolem půlnoci. Jako rukojmí si s sebou odvedli několik měšťanů, které však ještě v Praze osvobodil Vilém Zajíc z Valdeka. Družinu prchajícího krále pak již nikdo nepronásledoval a šťastně se jim vyhnuli do hlavního města mířící opati klášterů v Sedlci, Plasích a Zbraslavi, první iniciátoři volby Jana Lucemburského. Nikde nenajdeme žádnou zmínku o těžkostech, kterým museli Jindřich a Anna čelit, žádný z českých kronikářů se nezabýval otázkou, jaký postoj ke své ponížené sestře zaujala Eliška, aby na ni nepadl ani stín nějaké kritiky. Jakoby měla být paměť na Přemyslovnu Annu vymazána a zcela nahrazena obrazem Elišky jako jediné oprávněné dědičky odkazu starobylé dynastie. Zato korutanský kronikář Jan z Viktringu psal o Eliščině neochotě poskytnout sestře požadované vozy a doprovod, což ostatně odmítl i Petr z Aspeltu. Vévodský pár se totiž ocitl v podstatě bez prostředků a bez družiny. S odchodem jim nakonec pomohl z Prahy odjíždějící norimberský purkrabí Fridrich spolu s hrabětem z Oettingen.⁸ Je jen dlužno poznamenat, že viktringský opat své dílo začal psát až po smrti Anny, Elišky i Jindřicha, na objednávku Albrechta Habsburského, v době, kdy se odehrával další dramatický úsek v lucembursko-korutanských vztazích.

⁶ FRB IV, s. 173.

⁷ *Kroniky doby Karla IV.*, překlad, s. 183.

⁸ Na názor Jana z Viktringu upozorňuje K. TELNAROVÁ, „*Anna, královna česká*“, s. 101.

Lucemburkové ve Zbraslavské kronice z roku 1393. Císař Jindřich VII., český král Jan a císař a král český Karel IV. Ve spodní řadě jsou zobrazeny jejich manželky: Markéta Brabantská jako císařovna, Eliška Přemyslovna a císařovna a česká královna Anna Svídnická.